

สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุง
ของหนังกัน ทองหล่อ¹

Status and Role of Southern Women in Nang Talung
Literature of Nang Khan Thonglor,¹

ภควันต์ ชูเย็น², อลิสา คุ่มเคี่ยม³ และ พัทฉลินจ์ จีรนุ่น⁴

Pakawan Chuyen², Alisa Khumkhiam³ and Phatchalin Jeenoon⁴

²นิสิต สาขาวิชาภาษาไทย

²Student, Department of Thai Language

^{2,3,4}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{2,3,4}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{2,3,4}มหาวิทยาลัยทักษิณ

^{2,3,4}Thaksin University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ ด้านบทบาทและสถานภาพของสตรีได้ และด้านมโนทัศน์ของชาวดัตช์ที่มีต่อบทบาทและสถานภาพต่อสตรีได้ ผลการศึกษาพบว่า หนังกันนำเสนอสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ใน 5 ลักษณะ ได้แก่ นักรบ ผู้ปกครอง ลูก ภรรยา มารดา โดยวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของชาวดัตช์ที่มีต่อสตรีได้ผ่านสถานภาพและบทบาทใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือมโนทัศน์ด้านคตินิยมของชาวดัตช์ที่มุ่งเน้นให้สตรีได้มีการ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ” ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศึกษา รู้จักครองเรือน และประพฤติตนเหมาะสม ลักษณะที่สองคือมโนทัศน์ด้านความเสมอภาคทางเพศที่เน้นให้สตรีได้มีสถานภาพและบทบาทเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้เห็นความคิดของนายหนังที่มีทั้งความทันสมัย ตระหนักคุณค่า และความสำคัญของสตรีได้ ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: สถานภาพและบทบาท สตรีได้ วรรณกรรมหนังตะลุง

Abstract

The objectives of this research article were to analyze the status and roles of Southern women in the Nang Talung literature of Nang Khan Thonglor, the national artist, and to analyze the women from the worldview of Southerners. The results of the study revealed that Nang Kan presents the status and roles of Southern women in five characteristics: status and role of warriors, guardians, children, wives, and mothers. Nang-Talung literature of Nang Kan illustrates Southerners' worldview toward Southern women through their status and role in two aspects. First, the southern ideological worldview emphasizes women in the South should be educated, be a householder, and behave appropriately. Second, the worldview of gender equality aspect emphasizes that Southern women have the same equal status and roles as men. Furthermore, this reveals the ideas of Mr. Nang that are modern and appreciates the importance of women in the south that are clearly in line with the local context.

Keywords: status and role, southern women, shadow play literature

บทนำ

วรรณกรรมหนังตะลุง จัดเป็นนวนิยายที่นายหนังแต่งขึ้นเพื่อการแสดงหนังตะลุง ซึ่งมีทั้งที่นายหนังแต่งเองและร่วมแต่งกับผู้อื่น โดยจัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่นายหนังมักแต่งเป็นร้อยกรอง แต่ก็สอดแทรกร้อยแก้วไว้ด้วยเพื่อใช้สำหรับการสนทนาของตัวละคร เรื่องราวในนวนิยายที่นายหนังตะลุงใช้แสดงนั้นมักเป็นเรื่องแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ บ้างก็มาจากจินตนาการของนายหนัง เรียกกันว่า “จินตนิยาย” ในการนำเสนอเนื้อหา นายหนังสามารถใส่ความคิด ประสบการณ์ หรืออิงเหตุการณ์ทางสังคมได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ รูปแบบการแสดงของหนังตะลุงจะคล้ายบทละครพูดหรือบทพากย์แบ่งเป็นฉากเป็นตอน ๆ ใช้เวลาเชิดหรือแสดง 20 นาที โดยมีตัวละครดำเนินเรื่อง เมื่อจบตอนก็จะขับเลยบทยกตอนต่อไปโดยนำตัวละครแต่ละตอนมาสัมพันธ์กัน การแสดงแต่ละคืนใช้เนื้อเรื่องที่มีความยาวประมาณ 15-20 ตอน (พิทยา บุษรารัตน์, 2540)

สิ่งที่น่าสนใจในวรรณกรรมหนังตะลุงของภาคใต้ คือ การนำเสนอตัวละครซึ่งพบว่ามีหลากหลาย ทั้งชายหญิงหรือพระเอก นางเอก เจ้าเมือง เทวดา รวมถึงตัวละครซึ่งช่วยสร้างสีสันให้เรื่องราวมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นที่น่าสนใจประการหนึ่งของตัวละคร คือ การสร้างตัวละครสตรีได้ที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่าง กล่าวคือ แต่เดิมนายหนังตะลุงคณะต่าง ๆ มักสร้างให้ตัวละครสตรีมีสถานภาพและบทบาทด้อยกว่าบุรุษ โดยเฉพาะ ในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 ในขณะนั้น สตรียังถูกมองว่าเป็นช้างเท้าหลังเป็นผู้ต้องทำตามบุรุษ ครั้นหลังจากช่วงเวลานี้ จะพบสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ที่แปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด โดยนายหนังที่สร้างปรากฏการณ์ที่น่าสนใจนี้ คือ นายหนังตะลุงกัน ทองหล่อ จนทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาประเด็นนี้

หนังกัน ทองหล่อได้สร้างสถานภาพและบทบาทของสตรีที่มีความหลากหลายที่น่าสนใจคือ ตัวละครสตรีหนึ่งตัว มีหลายบทบาท เช่น มีสถานภาพเป็นมารดาที่แสดงบทบาทในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน หาดอาหาร เป็นต้นให้แก่บุตร ขณะเดียวกันก็มีสถานภาพเป็นภรรยาและเป็นผู้ปกครองเมือง เช่น ตัวละครยายงามสวยจากเรื่องคมในฝักรักในฝัน และนางบุษบาจากเรื่อง ฟองสมุทร ที่มีสถานภาพเป็นผู้ปกครองเมือง

ที่สู้รบเพื่อปกป้องคนที่ไม่มีทางสู้จนรอดพ้นอันตราย นางพิพยจินดาและนางนันทพร จากเรื่องคมในฝักรักในฝันและน้ำใจแม่ เป็นทั้งมารดาและเป็นทีปรึกษาของสามี เป็นต้น จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับสตรีได้พบว่า ยังไม่มีการวิจัยเรื่องสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ ที่วิจัยกันจะเป็นแนวอื่น ผลงานที่เกี่ยวกับสตรีได้ที่ปรากฏอย่างโดดเด่น คือ ผลงานของ พัชลินจ้ จินนุ่น (2560) เรื่องคุณสมบัติของ “หญิงดี” ใน สุภาชิตสอนหญิงภาคใต้ที่สัมพันธ์กับความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่อง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ: สัมพันธบท ผู้คนและตัวตนของชาวใต้ (2561) และเรื่องหญิงแกร่ง หญิงแกร่ง ชายร่าเริง”: มโนทัศน์ว่าด้วยลักษณะหญิงชายที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมภาคใต้และความคิดร่วมกับคนในสังคมปัจจุบัน (2561) ประเด็นที่ท้จะทำเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา สถานภาพและบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหน้กั้น ทองหล่อต่อไป รวมถึง การศึกษามโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ด้ย เนื่องจากมองว่าสถานการณ์และบทบาทที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ น่าจะเชื่อมโยงกับ มโนทัศน์ของชาวใต้ที่มีต่อสตรีได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังจะนำเสนอต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์และบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหน้กั้น ทองหล่อ
2. ศึกษา มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหน้กั้น ทองหล่อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เห็นมุมมองสถานการณ์และบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหน้กั้น ทองหล่อ แ่งมุมมองแนวคิดของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านตัวละครสตรีในวรรณกรรม หนึ่งตระกูลของหน้กั้น ทองหล่อ

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อทั้งหมด 5 เรื่อง โดยที่เป็นลายลักษณ์อักษรในช่วงหลังปี พ.ศ. 2475 ได้แก่ เรื่อง ฟองสมุทร คมในพิภกรักในฝัน บุญปราบบาปผลาญ น้ำใจแม่ และดินถัน เหตุผลที่เลือกศึกษาดังกล่าวทำการวิจัยเพราะเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมจากคณะศิษย์ของหนังสือ ทงหล่อ

วิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อที่เป็นลายลักษณ์อักษร
2. อ่านตัวบทอย่างละเอียดแล้ววิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อ ผ่านองค์ประกอบของสถานภาพและบทบาท ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา
3. การสรุปผลการวิเคราะห์ และขั้นตอนสุดท้าย คือการนำเสนอกลวิธีทางสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล ของหนังสือ ทงหล่อ

ผลการวิจัย

วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อ เป็นวรรณกรรมกรรมหนึ่งตระกูลที่ได้รับความนิยมจากนายหนังสือและผู้ชมหนังสือทั่วภาคใต้มีจุดเด่นในวรรณกรรมคือตัวละครสตรีได้รับสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิมถูกเปลี่ยนมา มีบทบาททางสังคมมากขึ้นหนังสือ ทงหล่อต้องการยกระดับสถานภาพและบทบาทของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ

1. สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังสือ ทงหล่อ

สถานภาพและบทบาทจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน สถานภาพเป็นที่รวมสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่จึงก่อเกิดบทบาทการปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทของบุคคล

แตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ
 มวลเหตุจูงใจ การอบรมขัดเกลา ความพอใจ ซึ่งบทบาทอยู่ในทุกสถานภาพในสังคม ถูก
 กำหนดโดยวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม (ไพบุลย์ ช่างเรียน, 2516)
 จากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีได้พบว่ามีดังนี้

1.1 สถานภาพและบทบาทของการเป็นนักรบ

วรรณกรรมของหนึ่งกัณฑ์ ท่องหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้
 ด้านการเป็นนักรบอย่างชัดเจน ดังนางบุษบา เรื่องฟองสมุทร ที่มีสถานภาพเป็นนักรบ
 นางแสดงบทบาทด้านการรบอย่างสมศักดิ์ศรี โดยการทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ ทั้งคอย
 ช่วยเหลือสามีแม้ว่านางกำลังท้องอยู่ก็ตามความน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ นางยังมี
 คุณธรรมไม่ฆ่าศัตรู แม้รบก็ไม่คำนึงถึงชีวิตของตนเอง ในขณะที่ ตัวละครชายงามสวย
 จากเรื่อง คมในฝักรักในฝัน ก็มีสถานภาพเป็นนักรบที่ทำหน้าที่ปกป้องผู้คนให้รอดพ้น
 จากอันตราย หรือนางสวหะ จากเรื่อง ดินถนันทน์ ก็มีสถานภาพและบทบาทไม่ต่างกัน ดังนี้

การโรมรันพันตูกษัตริย์กัณฑ์	เพราะยอดสนธิมีพระเวทวิเศษศรี
กำลังกายหายตัวแม่ไม่กลัวฤทธิ์	แล้วพอได้ทีรวมรัดมัดมือมาร

(บุษบา-ฟองสมุทร : 61)

แล้วรวบรัดมัดได้เหมือนหมามาตร	เมื่อปลั่งพลาดเสียพลาดเสียที่บัดสินัก
ว่าอย่าฆ่าชีวาพัลย์กษัตริย์	บอกว่าจะจกมอบประเทศเขตบุรี
ทั้งสมบัติพัลสถานของมารภัย	จะถวายให้พระองค์จงปราณี
(สุรียา) กุมะล้างล้างชีวี	ยอดนารีห้ามว่าอย่าฆ่ามาร
หมันจะเป็นบาปปราบพอมันกลัว	พระทูนหัวของน้องยาอย่าไปฆ่ามัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 61-62)

ถึงเวลาบุษบาต้องมารบ	ทั้งที่เขาสมทบกองทัพไว้ดับขันธ์
แล้วพอเห็นนันทกษัตริย์เข้าโดยพลัน	โถมเข้าฟันโดยไม่คิดชีวิตของนาง

(บุษบา-ฟองสมุทร : 128)

โดยภาพรวม สตรีที่มีสถานภาพและบทบาทของนักรบจะแสดงสถานภาพและบทบาทอย่างชัดเจน คือ เมื่อเป็นนักรบก็ทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวอันตรายที่เข้ามา คอยปกป้องผู้คนรอบข้างให้รอดพ้นจากอันตรายรอบตัวและช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีความรู้ หากศัตรูยอมแพ้ก็แสดงคุณธรรมด้วยการให้อภัยไม่พยายาทำ ไม่ผูกแวมิหน้าซ้ำยังแสดงนิสัยของนักรบที่รักศักดิ์ศรี เช่น รักในความเป็นมนุษย์ รักในความเป็นพวกพ้องไม่ให้ใครมาหยามหรือดูหมิ่น สอดรับกับนิสัยของคนใดที่มีความรักพวกพ้องให้ความสำคัญกับบุคคลรอบตัว และรักศักดิ์ศรีของตนเอง

1.2 สถานภาพและบทบาทของนักปกครอง

วรรณกรรมของหนังก้น ทองหล่อ ทั้งหมด 5 เรื่อง แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ในฐานะนักปกครองที่ดี ดังตัวละครนางภาคะนา ในเรื่อง น้ำใจแม่ นางมีสถานภาพเป็นนักปกครอง จึงมีหน้าที่ในการดูแลบ้านเมืองให้มีความสุข นางรับภาระนี้หลังจากที่สามีของนางสวรรคต นอกจากนั้นยังทำหน้าที่มารดาที่ดีในการเลี้ยงพระโอรสเพื่อให้ก้าวอย่างเป็นนักปกครองที่ดีต่อไป ในขณะที่ นางอุมา ในเรื่องดินถัน ก็แสดงสถานภาพของนักปกครองบ้านเมืองที่แสดงบทบาทการปกครองเมืองแทนสามีอย่างดี นางเป็นคนที่ไม่อดทนที่จะทำตามใจตัวเองไว้ ดังตัวอย่าง

จะกล่าวข้อนมานครเขมรรัฐ	ตามประวัติเล่าทมิฬทั้งถิ่นฐาน
ภาคะนาครองแคว้นแผ่นดินमार	แทนราชการพระสามีที่จักไป
ก่อนลับจากฝากลูกไว้หนึ่งคน	สืบบุญสนธิ์สกุลยักษศักดิ์สูงใหญ่
ให้ชื่อว่าหัสกันท์อันเกรียงไกร	แม่ส่งไปศึกษาวิทยาการ
พอสำเร็จเสร็จจสมการศึกษา	ตั้งใจว่าให้ลูกครองอัครฐาน
เป็นจอมใจของประชานีमार	แม่ขึ้นบานก็เพราะเจ้าป่าวคนดี

(ภาคะนา- น้ำใจแม่ : 75)

จะกล่าวเรื่องทีในเมืองพรหมโลกยักษ	นั่งลักษณ์อุมาผู้สูงส่งสุดยศฐา
กำลังนั่งบริหารงานพารา	นางรับหน้าที่แทนพระสามี
เมื่อสำเร็จเสร็จจากภารกิจ	ยอดสนิทก็ยังนั่งแทนพระที
สักประเดี๋ยวพรหมเมศผู้สามี	มาซูลีทูลความตามจ่านง

(อุมา- ดินถัน : 76)

โดยภาพรวมสตรีได้ที่มีสถานภาพและบทบาทของนักปกครองจะแสดงสถานภาพและบทบาทที่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้รับ โดยทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดีที่สำคัญคือ แสดงบทบาทของสตรีที่เข้มแข็ง และเป็นผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด แสดงให้เห็นถึงความเป็นใหญ่ของสตรี นอกจากนั้นยังแสดงสถานภาพและบทบาทของมารดาควบคู่กันไปด้วย ทำให้เห็นว่า ตัวละครไม่ได้มีแค่สถานภาพและบทบาทเดียว แต่มีสถานภาพและบทบาทอื่นกำกับด้วย

1.3 สถานภาพและบทบาทของลูก

วรรณกรรมของหนึ่งกั้น ทองหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ที่เป็นลูกในอุดมคติอย่างเด่นชัด ดังตัวละครนางกลีณนาคี จากเรื่องฟองสมุทร ที่มีสถานภาพและบทบาทเป็นลูกนางทำหน้าที่ของลูกที่ดีคอยฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ทั้งรู้ผิดชอบชั่วดีในการกระทำของตัวเอง ในขณะที่ตัวละครนางเพียงเพ็ญ จากเรื่อง บุญปราบบาปผลาญ ก็คอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบิดา

แล้ววามครบถ้วนพักผ่อนพุดอ่อนหวาน ใจยิ่งดีมีศีลยอนนงคราญ

นำสงสารละอายบาปได้ทราบดี
คิดถึงชั่วที่ตัวทำแสนกำสรด	รักษากฎไกรลาศบุรีศรี
สิ่งไม่รู้ก็รับรู้เมื่อพบครู่ดี	กลีณนาคียังไม่สายเมื่อเบิกบานบายใจ
	(กลีณนาคี-ฟองสมุทร : 161-162)

เพียงเพ็ญเขียนด้วยหวายน้ำตาไหล	แล้วบังคับขู่พาพระมาลัย
.....	นำขึ้นไปน้อมเกล้าเจ้าจอมมาร
เวลานั้นจอมยักษ์อุศุล	เห็นมลพระธิดาเจ้ากล้าหาญ
ได้นำชายมาน้อมเกล้าเจ้าจอมมาร	เรื่องงานการฟังได้สบายใจ

(เพียงเพ็ญ-บุญปราบบาปผลาญ:134-136)

สรุปได้ว่า สตรีได้ที่มีสถานภาพและบทบาทของลูกจะต้องทำหน้าที่ของลูกที่ดี ได้แก่ การเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา รู้ตระหนักในสิ่งที่ทำว่าเหมาะสมหรือไม่เพื่อไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่บิดามารดา การสนใจใฝ่เรียนรู้เพื่อจะได้แบ่งเบาภาระของบิดามารดา และเพื่อว่าในอนาคตจะสามารถนำวิชาความรู้มาอบรมลูกหลานต่อไป รวมถึง การไม่ทำให้เสื่อมเสียวงศ์ตระกูล เป็นต้น

1.4 สถานภาพและบทบาทของภรรยา

วรรณกรรมของหนังสือ ท่องหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของภรรยาอย่างเด่นชัด ดังตัวละครนางบุษบา ในเรื่องฟองสมุทร นางมีสถานภาพและบทบาทของภรรยา นางทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีในการช่วยเหลือสามี ทั้งแสดงความรัก ความเมตตาต่อสามีด้วย ขณะที่ นางทิพย์จินดา จากเรื่อง คมในพิภกรักในฝัน ก็คอยเป็นที่ปรึกษาและคอยดักเตือนสามี ไม่ต่างจากนางนันทพร ในเรื่องน้ำใจแม่ ที่มีบทบาทหน้าที่สนับสนุนสามี และไม่ขัดขวางในการกระทำของสามี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เวลานั้นสุริยาพระเลิศชาย	ก็เตรียมกายต่อสู้ดูกันลอง
นำสงสารบุษบาเมตตาผิว	พระทูนหัวคราวนี้มีแต่หมอง
แสนเสียดายที่โคมฉายนี้มีห้อง	ถ้าแม่น้องสบายแล้วไม่กลัว
เพราะโคมฉายสลักความรักผิว	น้องสละชีวาอย่าเกรงกลัว
	แล้วเตรียมตัวถาโถมเข้าโรมรัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 60)

แล้วเสด็จถึงปราสาทของพระองค์	กับโคมยงทิพย์จินดาเส่นหา
ความภูมิใจเมื่อถึงในพารา	ถึงเวลารับประทานอาหารแล้ว
เมื่อนั้นสมเด็จพระนางเจ้า	ก็เข้าเฝ้ากราบทูลให้แนแน่ว
ตามที่ทูลกระหม่อมพระจอมแก้ว	ตกลงแล้วเรื่องเงินทองของสำคัญ
ถ้าขาดตกบกพร่องน้องสงสัย	ถ้าจัดไปไม่ครบต้องผิดผัน
เงินจำนวนนี้ไม่ใช่นับหมื่นพัน	ตั้งสามคั่นรยนต์น้องกลัวคนนินทา

(ทิพย์จินดา-คมในพิภกรักในฝัน : 12-13)

เรื่องอะไรอยู่ในใจของพระองค์	เรื่องนี้คงเป็นข้อคิดปริศนา
ส่วนพระนางนันทพรพระชายา	แล้วแต่ว่าพระทรงฤทธิ์คิดอย่างไร
พระนางเจ้าเท่าแต่ศรัทธาตาม	ด้วยรูปงามชื่อตรงไม่สงสัย
ตั้งนครหัสตินถิ่นเวียงชัย	ยกตอนใหม่เสริมนิยายขยายความ

(นันทพร-น้ำใจแม่ : 23)

สรุปได้ว่า สตรีดีที่มีสถานการณ์และบทบาทของภรรยาจะเน้นที่การดูแลเอาใจใส่สามี แสดงความรักความเมตตา เป็นคู่คิด คอยช่วยเหลือสามีถึงแม้ว่าตัวเองจะต้องพบกับความยากลำบากก็ตาม ก็จะต้องร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคไปให้ได้ ทั้งคอยเป็นที่ปรึกษาแก่สามีในเรื่องต่าง ๆ ที่สามีไม่สามารถจะจัดการหรือตัดสินใจเองได้ รวมทั้งคอยตักเตือนให้สามีอยู่กรอบ เพราะบางครั้งครอบครัวสามีไม่ให้เกิดภรรยาของตนเองตลอดจนการสนับสนุนสามีด้วย ทั้งทางกำลังกายหรือกำลังใจ แต่ต้องช่วยเหลือเฉพาะงานที่สุจริตเท่านั้น แต่หากเป็นงานที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมต้องคอยห้ามปราม

1.5 สถานภาพและบทบาทของมารดา

วรรณกรรมของหนึ่งกั้น ทองหล่อ แสดงสถานการณ์และบทบาทของมารดาที่ดี พิจารณาได้จากตัวละครนางเทพจารี จากเรื่องฟองสมุทร ที่แสดงสถานการณ์และบทบาทของมารดาที่คอยดูแลบุตร เป็นห่วงบุตร นางเกศรา จากเรื่องคมในฝักรักในฝัน ก็มีหน้าที่อบรมเรื่องสั่งสอนบุตร นางเทพสุดา จากเรื่อง บุญปราบบาปผลาญ ทำหน้าที่อบรมบุตรให้มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน นางแพรวตา จากเรื่องน้ำใจแม่ ทำหน้าที่เลี้ยงบุตร แม้ร่างกายจะไม่สมบูรณ์ ขณะที่นางวันทิตา จากเรื่อง ดินถนนั้นก็ทำหน้าที่ให้ความรักความห่วงใยแก่บุตร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระนางเจ้าก็แก้ม่าลงไล่เรียง	ทุกซี้ใจเพียงหนึ่งว่าจะอาสัน
เพราะใจแม่นั้นมีแต่ผูกพัน	ความรักมันอยู่กับบุตรสุดหัวใจ
นั่งพรรณนาสุรียาของแม่เหย	ไฉนเลยหายห่างไปข้างไหน
แม่แก้ม่าคร่ำว่าถ้ำหนักจ๋าใจ	จะเจ็บไข้ตายเป็นไม่เห็นกัน

(เทพจารี-ฟองสมุทร : 181-182)

พระมารดาเตือนสติผกากรอง	ก่อนออกจากห้องมาหาการปราศรัย
หนึ่งกิริยามารยาทจงระวังไว้	แม้สงสยกลัวแต่เจ้าจะไม่เข้าที่
ผกากรองนวลละอองมาเคารพ	น้อมนอบนบโอนิทัยรัศมี

(เกศรา-คมในฝักรักในฝัน : 9)

พระมารดาเข้ามาสั่งพี่ทั้งหก
ระวังน้องมยุราเวลาไป
พอวันสายป่วยหนักคิดเกี่ยวข้องกับ

ยกนางแพรวตาเมื่อตานางบอด
ต้องทนทุกข์เวทนาจนเวลาล่วงเลย
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกพันมั่นหมายปอง
เจ้าคนที่ซื่อมณีของมารดา
ตั้งแต่แรกแดงแดงยังแฝงดัก
ตาแม่บอดเลี้ยงลูกรอดทั้งสองคน

แม่วิตกด้วยนุชสุดสงสัย
จงสนใจน้องด้วยชวระระวัง
พี่ช้วน้องกลับพารามาเหมือนสั่ง
(เทพสุดา-บุญปราบบาปผลาญ : 89)

เป็นทุกข์จืดเมื่อเสียตานิใจจาเหย
นางไม่เคยจะมีสุขสักเวลา
จนทั้งสองเจริญวันขึ้นษา
นี่ลูกยามนัสน้องทั้งสองคน
แม่พุ่มพักเลี้ยงได้ไม่หมองหม่น
ถึงเราจนก็รู้ใจเยี่ยมเสียมกาย

(แพรวตา-น้ำใจแม่ : 7-8)

สรุปได้ว่า สตรีใต้ที่มีสถานภาพและบทบาทของมารดาจะปรากฏทุกเรื่องที่ทำหน้าที่ตั้งแต่การให้ความรักความเป็นห่วงใยแก่บุตร ต่อมาคือการอบรมเรื่องกิริยามารยาทแก่บุตรสาว เพราะหากทำกิริยาที่ไม่เหมาะสมก็จะถูกวิจารณ์จากสังคมและส่งผลต่อมารดาผู้ให้การอบรมสั่งสอนด้วย กรณีมารดาที่มีบุตรมากกว่า 2 คนจะต้องไม่อคติ ต้องสอนให้บุตรรักใคร่กลมเกลียวกัน และสอนให้บุตรดูแลซึ่งกันและกัน เช่น บุตรที่เป็นพี่ต้องดูแลเอาใจใส่น้อง ส่วนบุตรน้องต้องเชื่อฟังคำสั่งของพี่ ๆ น่าสนใจว่าตัวละครสตรีที่เป็นมารดา บางตัวมีรูปร่างพิกลพิการ แต่มีหัวใจของมารดาที่ยิ่งใหญ่พร้อมที่จะแสดงความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อด้วยการเลี้ยงบุตรให้เติบโตและอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีในสังคมต่อไป

2. มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทสตรี

มโนทัศน์ คือ ภาพในความคิด เปรียบเสมือน ภาพตัวแทน แนวคิด ทรรศนะที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยสรุป คือ ภาพที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545) จากการศึกษสถานภาพและบทบาทสตรีใต้พบว่า วรรณกรรมของหนังกั้นแสดงมโนทัศน์หรือความคิดของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้ ดังนี้

2.1 มโนทัศน์ด้านคตินิยมของชาวใต้

คติของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อที่เด่นชัด มีดังนี้

2.1.1 **ด้านการศึกษา** พบว่าชาวใต้ให้ความสำคัญต่อสตรีที่มีการศึกษาเป็นอย่างมาก ตัวละครในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลล้วนมีการศึกษาทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การโรมรันพันตย์ยักษ์ก็รู้ฤทธิ	เพราะยอดสนธิมีพระเวทย์วิเศษศรี
กำลังกายหายตัวแม่ไม่กลัวฤทธิ	แล้วพอได้ทีรวมรัศมีดมมือมาร
	(บุษบา-ฟองสมุทร : 61)
คิดถึงชั่วที่ตัวทำแสนกำสรด	รักษากฎไกรลาศบุรีศรี
สิ่งไม่รู้ก็ได้รู้เมื่อพบครุฑี	กลืนนาศียังไม่สายเมื่อเบิกบานบายใจ
	(กลืนนาศี-ฟองสมุทร : 161-162)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวใต้นั้นนิยมสตรีที่มีการศึกษา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยสมัยก่อนคนที่จะได้รับการศึกษานั้นมักเป็นบุรุษ บ้านที่มีลูกชายก็มักจะให้ลูกชายเข้ารับการศึกษที่วัด หรือโรงเรียน ส่วนสตรีนั้นให้อยู่กับบ้าน เป็นแม่เหี่ยวแม่เรือนดูแลงานปัดกวาดเช็ดถู เย็บปักถักร้อย โดยวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินกำหนดให้ตัวละครสตรีมีการศึกษาอย่างชัดเจนสอดคล้องกับคตินิยมของชาวใต้ ดังนางบุษบา ในเรื่องฟองสมุทร ที่มีความรู้ นางศึกษากับพระฤๅษี ส่วนนางกลืนนาศีก็เดินทางไปหาความรู้ในสำนักต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของนายหนังที่ต้องการให้สตรีเท่าเทียมบุรุษโดยมุ่งไปที่การศึกษาเพื่อให้มีความสามารถทัดเทียมบุรุษเป็นการลบภาพจำว่า สตรีต้องอยู่กับบ้าน

2.1.2 **ด้านการครองเรือน**

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ประการหนึ่งคือด้านการครองเรือน นายหนังมองว่าสตรีที่ดีต้องรู้จักครองเรือนหรือเก่งงานบ้านงานเรือนและงานคนด้วย ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ต่อไปนี้

แล้วเสด็จถึงปรางทองของพระองค์	กับโฉมยงทิพย์จินดาเสนาหา
ความภูมิใจเมื่อถึงในพารา	ถึงเวลารับประทานอาหารแล้ว
เมื่อนั้นสมเด็จพระนางเจ้า	ก็เข้าเฝ้ากราบทูลให้แนแน่ว
ตามที่ทุกกระหม่อมพระจอมแก้ว	ตกลงแล้วเรื่องเงินทองของสำคัญ
ถ้าขาดตกบกพร่องน้องสงสัย	ถ้าจัดไปไม่ครบต้องผิดผัน
เงินจำนวนนี้ไม่ใช่หมิ่นพัน	ตั้งสามคันรถยนต์น้องกลัวคนนิทา

(ทิพย์จินดา-คมในฝักรักในฝัน:12-13)

เรื่องอะไรอยู่ในใจของพระองค์	เรื่องนี้คงเป็นข้อคิดปริศนา
ส่วนพระนางนั้นทพรพระชายา	แล้วแต่ว่าพระทรงฤทธิ์คิดอย่างไร
พระนางเจ้าเท่าแต่ศรัทธาตาม	ด้วยรูปร่างชื่อตรงไม่สงสัย
ตั้งนครหัสตินถันเวียงชัย	ยกตอนใหม่เสริมนิยายขยายความ

(นันทพร-น้ำใจแม่ : 23)

การให้ความสำคัญกับการครองเรือนเกิดจากชาวใต้ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิต การปลูกฝังหรือการอบรมก็มักจะเริ่มจากสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก ในสถาบันครอบครัวหลัก ๆ ประกอบด้วย พ่อแม่ ลูกหลาน ปู่ย่า ตายาย ซึ่งบางครอบครัวไม่มีบุตรอยู่เพียงสามภรรยา ตามวิถีชีวิตส่วนใหญ่ภรรยาต้องอยู่กับบ้านกับเรือนมีหน้าที่คอยเลี้ยงลูก ทำกับข้าวหุงหาอาหาร ส่วนสามีหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว ภรรยาที่ดีจึงต้องครองเรือนดี ทั้งการดูแลบ้านเรือนและการดูแล และสนับสนุนความก้าวหน้าของสามี ดังนางทิพย์จินดา ในเรื่อง คมในฝักรักในฝันที่เป็นที่ปรึกษาที่ดีและนางนันทพร จากเรื่องน้ำใจแม่ที่คอยสนับสนุนสามี

2.1.3 ด้านลักษณะนิสัย

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้อีกประการหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับลักษณะนิสัย โดยเน้นที่ความเสียสละ รักศักดิ์ศรี และความอ่อนโยน ดังนี้

เวลานั้นสุริยาพระเลิศชาย
นำสงสารบุษบาเมตตามัว
แสนเสียดายที่โคมฉายนี้มีห้อง
เพราะโคมฉายสลักความรักฉวี

ก็เตรียมกายต่อผู้ดูกันลอง
พระทูนหัวควรวนนี้มีแต่หมอง
ถ้าแมน้องสบายแล้วไม่กลัว
น้องสละชีวาอย่าเกรงกลัว
แล้วเตรียมตัวถาโถมเข้าโรมรัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 60)

แล้วชวนกันนั่งรอให้พ่อกลับ
เมื่อตอนที่เพนินรันตั้งพักมา
สวหะฟังกิจจาความคิดเคียด
กระโดดเข้าใจมัจฉายจ่อมพาล
มันสองมือเขียนหนังสือลงที่หน้า
เตะแล้วตีอ้ายกุมภพันธ์แทบบัลลัย

ต่างรอรับฟังข่าวทำวัยกษัตริย์
ถึงแล้วทำทนายพลอย่างอันธพาล
หมั้นหยามเกียรติมนุษย์สาด้วยกล้าหาญ
แล้วยามาลยตีซ้ำให้ซ้ำใจ
เขียนบอกว่าศีลธรรมจำใจใส่
มารแค้นใจรีบกลับมายังธานี

(สวหะ-ดินถนิน : 56)

มโนทัศน์ของชาวใต้ในด้านลักษณะนิสัย แสดงให้เห็นว่า ชาวใต้ให้ความสำคัญกับการรักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรีของตนเองไม่ยอมไม่ให้อื่นมาข่มขู่หรือดูถูก และมักจับกลุ่มกันเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตของกันและกัน นอกจากนี้ยังมี ความหยิ่งยโสในตัวเอง ขณะที่ บุคลิกนิสัยภายในก็เป็นคนอ่อนโยน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สอดคล้องกับที่จรรยา หยุทอง (2549: 161; อ้างจาก ชวน เพชรแก้ว, 2534: 103) ได้ประมวลอุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้แล้วพบว่าคนใต้มีนิสัยแหลมหลัก ชอบแสดงตนว่าเป็นคนกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย รักศักดิ์ศรีและพิทักษ์พวกพ้อง เครือญาติ ชอบรวมกลุ่ม ผูกพันกับตัวบุคคล รักและผูกพันถิ่นกำเนิด โดยวรรณกรรมของหนังกั้น ทองหล่อ ศิลปินได้สอดแทรกนิสัยของสตรีใต้ให้เห็นได้ชัด เช่น นางสวะ ในเรื่องดินถนิน ที่รักพรรคพวกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน เมื่อรู้ว่านายน้อยโดน ข่มเหงรังแกจากพวกยักษ์

2.2 มโนทัศน์ด้านความเสมอภาคทางเพศ

วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกั้น ทองหล่อแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของชาวใต้ที่เน้นความเสมอภาคทางเพศอย่างเด่นชัด ซึ่งสะท้อนผ่านออกมาให้สถานภาพและบทบาทของนักปกครอง ดังนี้

จะกล่าวย้อนมานครเขมรรัฐ	ตามประวัติเล่าทมิฬทั้งถิ่นฐาน
ภาคเนครองแคว้นแผ่นดินนิมาร	แทนราชการพระสามที่จากไป
ก่อนลับจากฝากลูกไว้หนึ่งคน	สืบอนุสนธิ์สกุลยักษ์ศึกดีสูงใหญ่
ให้ชื่อว่าหัสถันทอนเกรียงไกร	แม่ส่งไปศึกษาวิทยาการ
พอสำเร็จเสร็จจรดการศึกษา	ตั้งใจว่าให้ลูกรักครองอัครฐาน
เป็นจอมใจของประชาราษฎร์นิมาร	แม่ขึ้นบานก็เพราะเจ้าป้าวคนดี

(ภาคเนครอน้ำใจแม่ : 75)

หนังกั้นให้สตรีมีสิทธิในการแสดงออก สามารถทำหน้าที่ได้ทุกอย่างแม้ว่าในยุคของหนังกั้น ทองหล่อ ขณะนั้นสังคมยังไม่เปิดกว้างให้กับสตรีเท่าไรนัก แต่ในวรรณกรรมจะเห็นภาพของสตรีที่สามารถลุกขึ้นมามีสถานภาพและบทบาทของผู้นำขึ้นมาดูแลบ้านเมืองเทียบเท่ากับบุรุษ แสดงถึงศักยภาพของสตรีที่มีภาวะของผู้นำเห็นได้ว่าหนังกั้น มีความคิดที่จะทำให้ตัวละครสตรีนั้นมีความโดดเด่นผิดแปลกไปจากหญิงคนอื่นๆ และมีแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศอย่างเด่นชัด โดยเปิดกว้างให้สตรีมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันด้วย

สรุปผล

การศึกษาวรรณกรรมหนึ่งตระกูลทั้งหมด 5 เรื่อง พบตัวละครที่เป็นสตรีทั้งหมด 15 ตัวละคร ที่แสดงสถานภาพและบทบาท 5 ด้าน ได้แก่ สถานภาพและบทบาทของนักรบ สถานภาพและบทบาทของผู้ปกครอง สถานภาพและบทบาทของลูก สถานภาพและบทบาทของภรรยา และสถานภาพและบทบาทของมารดา โดยตัวละครไม่ได้มีแค่เพียงสถานภาพและบทบาทเดียว ส่วนใหญ่จะแสดงสถานภาพและบทบาทที่หลากหลายเพื่อสะท้อนมโนทัศน์ของชาวใต้ที่นิยมสตรีที่มีความสามารถ สำหรับ

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่มีต่อสตรีใต้นั้นพบว่า ชาวใต้นิยมสตรีที่ฉลาดรอบรู้ รู้จักครองเรือน โดยทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี อยู่เบื้องหลังของสามี คอยสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาที่ดี รวมถึงมีนิสัยที่เสียสละ รักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรี มีความอ่อนโยน นอบน้อมถ่อมตน อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนั้นก็ให้ความสำคัญด้านความเท่าเทียม ดังปรากฏว่า สตรีสามารถเป็นผู้นำ และดูแลบ้านเมืองได้เทียบเท่ากับบุรุษ แสดงถึงศักยภาพของสตรีที่เทียบเท่ากับบุรุษ ทั้งนี้พบว่า ตัวละครสตรีของหนังกันจะมีความโดดเด่น ผิดแปลกไปจากหนังคณะอื่น ถือว่านายหนังเปิดกว้างให้สตรีได้ทำหน้าที่ในสังคมมากยิ่งขึ้น และปัจจุบันอาชีพหลายอาชีพเริ่มเปิดรับให้สตรีสามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้เช่นเดียวกับบุรุษ

อภิปรายผล

การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีได้จากวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ สะท้อนให้เห็นในช่วงก่อนพ.ศ.2475 สตรีใต้นั้นยังไม่มีสถานภาพและบทบาทมากเท่าที่ควรในสังคมไทยไม่แสดงให้เห็นความเสมอภาคเฉพาะระหว่างสตรีและบุรุษ โดยความคิดของหนังกันที่ต้องการสร้างตัวละครสตรีให้แตกต่างไปจากสตรีแบบดั้งเดิม โดยตัวละครสตรีใต้นั้นวรรณกรรมของหนังกันมีสถานภาพและบทบาทเทียบเท่ากับบุรุษหรือดูจะเหนือกว่าบุรุษ ทั้ง ๆ ที่นายหนังเป็นผู้ชายก็ยอมรับความเท่าเทียมนี้ ภาพที่พบในวรรณกรรมคือละครสตรีมีทั้งความเฉลียวฉลาดมากกว่าบุรุษและเป็นตัวละครเอกในการดำเนินเรื่อง อย่างไรก็ตาม หนังกันก็สื่อสารให้เห็นว่า แม้ต้องการสตรีที่มีหวัคติด้านการศึกษา มีความสามารถรอบด้าน แต่สตรีที่ดียังต้องทำหน้าที่ของสตรีที่เป็นไปตามคตินิยมของชาวใต้อยู่ ทั้งการดูแลบ้าน ดูแลลูกและสามี

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะสถานภาพและบทบาทของสตรีได้จากวรรณกรรมของหนังกัน ทองหล่อ จึงควรมีการศึกษาประเด็นอื่น ๆ ประกอบ หรือนำไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมหนึ่งตระกูลอื่น ๆ เพื่อให้เห็นสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้อื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *ดินถนั้*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *น้ำใจแม่*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *บุญปราบบาปผลาญ*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *ฟองสุ่มทร*. มปท.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *การคิดเชิงมโนทัศน์*. กรุงเทพฯ: บริษัทซัดเซส มีเดีย จำกัด.

จรรยา หนูทอง. (2549). รากเหง้าของปัญหาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนภาคใต้. ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. 3 (มกราคม 2549), 161.

ชวน เพชรแก้ว. (2534). นิสัยและบุคลิกภาพของชาวใต้ที่มีผลต่อการพัฒนา. ใน *พื้นที่บ้านพื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2561). วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ: สัมพันธ์บท ผู้คนและตัวตนของชาวใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), 67-109.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2561). “หญิงแสร้ง หญิงแท้ ชายร้ายครู”: มโนทัศน์ว่าด้วยลักษณะหญิงชายที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมภาคใต้และความคิดร่วมกับคนในสังคมปัจจุบัน”. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 12(2), 9-36.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2560). “คุณสมบัติของ “หญิงดี” ใน สุภาชิตสอนหญิงภาคใต้ที่สัมพันธ์กับความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา”. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(17), 160-175.

พิทยา บุขจรรัตน์. (2540). *วรรณกรรมเพื่อการแสดงหนังตะลุง*. สารานุกรมไทยภาคใต้. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ไพบุญย์ ช่างเรียน. (2516). *สารานุกรมศัพท์ทางคมวิทยา*. กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์ผดุง

ศักดิ์ชาย บุญช่วยบุญญะ. (2558). *บทหนังตะลุง เรื่องคมในฝักรักในฝัน คนะกั้นทองหล่อ จังหวัดสงขลา*. สงขลา : กลุ่มสารสนเทศ สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.